

*Valery Reingold, Dr.iur., professor
Baltic International Academy
Latvia*

*Vladimir Dolotov, Mg.iur., doctoral candidate
Baltic International Academy
Latvia*

SCE: supranational legal form of cooperatives in EU

Abstract. The adoption of the Regulation on the Statute for a European Cooperative Society became the next step towards spreading of supranational legal entities and assisted the progress of the cross-border and trans-national activities of cooperatives. This article deals with organizational and legal preconditions for the creation of European Cooperative Societies. It examines the sources of legal regulation and options of foundation of European Cooperative Societies, considers the problem of choosing the governance structure. The advantages and drawbacks of the European Cooperative Societies, which determine their current insignificant application, are analysed. The potential areas of legal changes required for further development of European Cooperative Societies are identified.

Key words: European Cooperative Society (SCE), supranational character, regulation, directive, advantages and drawbacks of legal entities.

*Валерий Рейнгольд, Dr.iur, профессор
Балтийская Международная Академия
Латвия*

*Владимир Долотов, Mg.iur., PhD кандидат
Балтийская Международная Академия
Латвия*

SCE: наднациональная правовая форма для кооперативов в ЕС

Аннотация. Принятие Регламента об Уставе Европейского кооперативного общества (SCE) явилось следующим шагом в распространении наднациональных юридических лиц и было направлено на развитие трансграничной и международной деятельности кооперативов. В статье рассматриваются организационные и правовые предпосылки создания Европейских кооперативных обществ; последовательно исследуются источники правового регулирования и способы создания Европейских кооперативных обществ, рассматривается проблема выбора структуры органов управления; анализируются недостатки и преимущества Европейских кооперативных обществ, определяющие их текущее незначительное применение. В статье определяются потенциальные направления правовых изменений, необходимые для дальнейшего развития Европейских кооперативных обществ.

Ключевые слова: Европейское кооперативное общество, SCE (Societas Cooperativa Euroraea), наднациональный характер, регламент, директива, преимущества и недостатки юридических лиц.

*Valērijs Reingolds, Dr.iur., profesors
Baltijas Starptautiskā akadēmija
Latvija*

*Vladimirs Dolotovs, Mg.iur., doktora grāda kandidāts
Baltijas Starptautiskā akadēmija
Latvija*

SCE: starpvalstu tiesiskā forma kooperatīviem ES

Anotācija. Regulas par Eiropas Kooperatīvās sabiedrības statūtiem pieņemšana kļuva par nākamo soli starpvalstu juridisko personu izplatīšanā un sekmēja kooperatīvu pārrobežas un starptautiskas darbības attīstību. Rakstā tiek izskatīti organizatoriskie un tiesiskie priekšnosacījumi Eiropas Kooperatīvu sabiedrību veidošanai. Konsekventi tiek izpētīti tiesiskās regulēšanas avoti un Eiropas Kooperatīvu sabiedrību dibināšanas veidi, tiek izskatītas problēmas vadības struktūras izvēlē. Eiropas kompāniju priekšrocības un trūkumi, kas nosaka to zemu tekošu pielietojumu, tiek analizēti detaļās. Tāpat autori nosaka potenciālos virzienus tiesiskām izmaiņās, kas nepieciešamas Eiropas Kooperatīvu sabiedrību attīstībai.

Atslēgas vārdi: Eiropas Kooperatīvā sabiedrība, SCE (Societas Cooperativa Europaea), starpvalstu īpašības, reglaments, direktīva, juridisko personu priekšrocības un trūkumi.

Pētījuma tēmas problemātika un aktualitāte

Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – ES) korporatīvo tiesību veidošanās ir nesaraucami saistīta ar likumdošanas, kas saistīta ar ES dalībvalstu juridiskām personām, harmonizācijas procesu un jauno juridisko personu organizatoriski-juridisko formu izveidošanu. Eiropas integrācijas apstākļos, starpvalstu juridisko personu dibināšanas un darbības jautājumi paliek arvien svarīgāki. Tas ir saistīts ar to, ka starpvalstu juridiskās personas ir viena no perspektīvākām organizatoriski-juridiskām formām uzņēmējdarbības īstenošanā ES teritorijā.

Starpvalstu juridisko personu izveidošana veicināja kompāniju mobilitātes problēmas atrisināšanu ES mērogos, turklāt, noformējās pētnieciskā problēma – šādu organizatoriski-juridisko formu efektivitātes un to atbilstības starpvalstu kompānijas statusam noteikšana. Šeit ir jāņem vērā, ka šo problēmu risinājuma atrašana ir svarīga arī Latvijai, kā ES dalībvalstij, kurai, no vienas puses, ir pienākums ievērot un īstenot ES tiesību aktu nolikumus, no otras puses, tiek piešķirtas tiesības dibināt starpvalstu juridiskās personas un reglamentēt tās darbību.

ES korporatīvo tiesību mūsdienu attīstības līmenī šīm juridiskām personām ir raksturīgas vairāk "starpvalstu" īpašības. To var izskaidrot

ar dalībvalstu nacionālo tiesību būtisko nozīmi personu darbības regulēšanā, kā arī vienoto noteikumu trūkumu, kas regulētu visus šo juridisko personu darbības aspektus.

Eiropas kooperatīvā sabiedrība ir viena no trim eksistējošām starpvalstu juridisko personu formām, kopā ar Eiropas ekonomisko interešu grupu un Eiropas kompāniju. Eiropas Kooperatīvās sabiedrības formēšanas nolūks ir sekmēt kooperatīvu pārrobežu un starptautisku darbību, samazinot atšķirības starp dažādās dalībvalstīs piemērotiem tiesību aktiem par kooperatīviem.

Eiropas Kooperatīvās sabiedrības veidošana ir viens no ES korporatīvo tiesību pilnveidošanas posmiem. Regula par Eiropas Kooperatīvās sabiedrības statūtiem daļēji pamatojas uz agrāk pieņemtajiem Eiropas kompānijas statūtiem un izstrādāto starpvalstu juridisko personu organizatoriski-juridisko formu veidošanas metodi, kas pielieto regulas un ES dalībvalstu tiesību aktus jautājumos, kas daļēji vai pilnībā netiek regulēti ar regulu.

Šai formai piemīt virkne priekšrocību un trūkumu, kas ietekmē Eiropas kooperatīvās sabiedrības izvēli organizatoriski-juridiskās formas izmantošanai kooperatīvu darbības nodrošināšanai ES līmenī.

Šajā posmā Eiropas kooperatīvās sabiedrības, kā arī citu starpvalstu juridisko formu

izmantošanas attīstība pilnā mērā nav attaisnojusi cerības, un to tālākā attīstība nav efektīva bez izmaiņām likumdošanā.

Pētījumu un publikāciju analīze

Ar Eiropas Kooperatīvās sabiedrības darbības regulēšanas pētījumiem, galvenokārt, nodarbojās lielie pētniecības institūti (European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises, EKAI Center), Eiropas kooperatīvu asociācija (Cooperatives Europe) un citas kooperatīvu organizācijas (Cogeca, Coop FR, Legacoop) un apvienības. Ir jāatzīmē arī autoru Cremers J., Stollt M. un Vitols S. (Cremers J., Stollt M., Vitols S., 2013) kompleksais darbs [1], kurš bija veltīts starpvalstu juridisko personu formēšanas un darbības problēmām.

Pētījuma mērķis

Raksta mērķis ir Eiropas kooperatīvo sabiedrību tiesiskā stāvokļa dziļāka izpēte, atklājot to izveides un darbības tiesiskās regulēšanas īpašības, kā arī šīm juridiskām personām raksturīgās priekšrocības un trūkumus.

Prasība pēc starpvalstu juridiskām personām bija saistīta ar nepieciešamību sasniegt pamata mērķus juridisko personu regulēšanā ES tiesībās, proti, nodrošināt brīvību dibināt juridisko personu jebkuras ES dalībvalsts teritorijā, noteikt kopīgās minimālās prasības pret juridiskām personām, piešķirt vienādu aizsardzību juridisko personu dalībniekiem un kreditoriem visā ES teritorijā, kā arī atvieglot kompāniju darbību, izlīdzinot atšķirības, kas eksistē starp nacionālām tiesiskām sistēmām. Viens no praktiskiem iemesliem starpvalstu juridisko personu radīšanai bija cenšanās atrisināt jautājumu par kompānijas atrašanās vietas maiņu ES dalībvalstu robežās, neierosinot kompānijas likvidācijas procesu sākotnējās atrašanās vietas valstī.

Uzņēmējdarbības tiesību direktīvu pieņemšanai ir bijusi nozīmīga loma juridisko šķēršļu novēršanā stabilas starptautiskās tirdzniecības attīstības nolūkos un ES kopējā tirgus izveidošanā. Bet ES veiktā likumdošanas harmonizācija par dalībvalstu kompānijām pilnībā neatrisināja izvēles problēmu, kas rodas, dibinot kompāniju un izvēloties tās formu saskaņā ar dalībvalsts nacionālo likumdošanu. Tas ir saistīts

ar to, ka likumisks pamats komercuzņēmumu darbībai joprojām lielā mērā paliek nacionālās likumdošanas pārziņā. ES institūcijas neapstājās pie esošās nacionāli-tiesiskās regulēšanas satuvinašanas un vērsa savus centienus uz starpvalstu juridisku personu, kas varētu darboties visā ES teritorijā, un tiktu regulēti ar vienotu regulēšanas noteikumu radīšanu.

Tā rezultātā, pašlaik, pamatojoties uz spēkā esošām regulām un atbilstošām direktīvām, eksistē trīs starpvalstu juridisko personu formas, t.i. Eiropas ekonomisko interešu grupa, Eiropas kompānija un Eiropas kooperatīvā sabiedrība.

Saskaņā ar ES komisijas datiem Eiropā ir aptuveni 250.000 kooperatīvu, kas nodarbina ap 5,4 miljonus cilvēku. Kooperatīviem ir liela loma tādās ekonomikas jomās kā lauksaimniecība, mežsaimniecība, banku darbība, mazumtirdzniecība un veselības aprūpe [2]. Kaut arī kooperatīvi pastāv visās dalībvalstīs, to nozīmīgums un noteikumi, kas tos regulē, ievērojami atšķiras dažādās valstīs. Eiropas kooperatīvās sabiedrības izveidošanas mērķis bija samazināt šos pārrobežu šķēršļus un atvieglot uzņēmumu darbību pāri ES robežām, līdz ar to uzlabojot to konkurētspēju.

Pirmais solis kooperatīvu izveidošanai, pamatojoties uz ES tiešās darbības likumdošanas aktiem, bija Eiropas Parlamenta 1983. gada 13.aprīļa pieņemtā rezolūcija par kooperatīviem Eiropas Kopienā [3, 51-54]. Turpmākajos gados tika pieņemti arī citi normatīvie akti, piemēram, par kooperatīvu ieguldījumu reģionālajā attīstībā. 2003.gada 22.jūlijā tika pieņemta Padomes Regula Nr. 1435/2003 par Eiropas Kooperatīvās sabiedrības (turpmāk – SCE) statūtiem, kas stājās spēkā 2006.gada 18.augustā [4, 1-24]. Kopā ar Regulu tika pieņemta Direktīva Nr. 2003/72/EK [5, 25-36], ar ko papildina SCE statūtus darbinieku iesaistīšanas jomā.

Saskaņā ar LIBERTAS - Europäisches Institut GmbH datiem uz 2017.gada 20.jūliju reģistrēto SCE skaits bija 35 [6]. Novērojama īpašība ir nozīmīgs reģistrēto SCE skaits Slovēnijā – 11. Vēl 2011. gadā tika atzīmēts, ka Slovēnija bija valsts ar visvairāk reģistrēto SCE – 7, bet tajā pašā laikā 6 no tām varēja uzskatīt par neaktīvām SCE, jo tās bija reģistrētas ar vienu un to pašu adresi un darbības jomu [7]. Tālāk seko Vācija ar 9 SCE. Tāpat ir vērts atzīmēt, ka SCE ir reģistrēti tikai 9 ES dalībvalstīs.

Regulas stāšanās spēkā tika pamatota ar mērķi nodrošināt kooperatīvu attīstību ES

dalībvalstīs. SCE galvenais mērķis ir tās dalībnieku vajadzību nodrošināšana, un to ekonomisko un sociālo darbību attīstība. Savas darbības īstenošanā SCE var izmantot meitasuzņēmumu.

Visās ES dalībvalstīs SCE ir juridiskas personas statuss. Šo statusu SCE iegūst dienā, kad kooperatīvu reģistrē dalībvalsts attiecīgajā reģistrā, kur atrodas tās juridiskā adrese [4, 1-24].

Atšķirībā no Eiropas kompānijas, SCE darbību veic dalībnieku savstarpējās interesēs tā, lai katrs dalībnieks gūtu labumu atbilstoši savai līdzdalībai SCE darbībā. Līdz ar to, peļņas sadalīšana starp kooperatīva dalībniekiem notiek, galvenokārt, pamatojoties uz dalībnieku darba ieguldījumiem.

SCE parakstītais kapitāls ir sadalīts akcijās un nav mazāks par 30.000 eiro [4, 1-24]. Dalībvalstis var piemērot lielāku parakstīto kapitālu SCE, kuras veic noteiktu veidu darbības un ir reģistrētas attiecīgajā dalībvalstī. Atšķirībā no Eiropas kompānijas, SCE var izteikt kapitālu ES dalībvalsts nacionālajā valūtā, kurā SCE ir juridiskā adrese. Regula paredz, ka kapitāls var būt mainīgs, t.i., to var gan palielināt, dalībniekiem secīgi veicot parakstīšanu vai uzņemot jaunus dalībniekus, gan samazināt, pilnībā vai daļēji atmaksājot parakstīto. Turklāt kapitāla summas izmaiņas neprasa grozījumus statūtos vai izziņošanu.

SCE ir iespēja emitēt vairāk par vienu akciju kategoriju ar nosacījumu, ka akcijām, kuras ietver vienādas tiesības, ir jābūt vienā kategorijā. Vienas kategorijas akciju nominālvērtībai ir jābūt identiskai [4, 1-24]. Regula nosaka, ka akciju nominālvērtību var gan palielināt, konsolidējot emitētās akcijas, gan samazināt, sadalot emitētās akcijas. Akcijas reģistrē uz turētāja vārda.

Regulas 8.pants nosaka kompleksu SCE tiesiskās regulēšanas avotu hierarhiju, kura lielā mērā ir līdzīga Eiropas kompānijas tiesiskajai regulēšanai. SCE darbību reglamentē, pirmkārt, šī Regula, un, otrkārt, noteikumi SCE statūtos, ja Regulā tas nepārprotami atļauts. Jautājumos, kurus Regula neaptver, vai tie ir aptverti daļēji, SCE darbību reglamentē:

- 1) tiesību akti, ko dalībvalstis pieņēmušas, īstenojot ES pasākumus, kuri attiecas tieši uz SCE;
- 2) dalībvalstu tiesību aktu noteikumi, ko piemērotu kooperatīvam, kas dibināts saskaņā ar SCE juridiskās adreses dalībvalsts tiesību aktiem;
- 3) noteikumi SCE statūtos tādā pašā veidā kā attiecībā uz kooperatīvu, kas dibināts saskaņā ar SCE juridiskās adreses dalībvalsts tiesību aktiem [4, 1-24].

Regulas raksturīgā iezīme ir jautājumu daudzveidība, attiecībā uz kuriem ir atsauces uz dalībvalstu tiesību aktiem. Tā, Regula neattiecas uz tādām tiesību aktu jomām, kā, piemēram, nodokļu politika, konkurence vai maksātspēja. Tā rezultātā, dažādās dalībvalstīs atšķiras kooperatīvu ieņēmumu aplikšana ar nodokļiem. Tādējādi tiek atspoguļota SCE formēšanas un darbības specifika, kas izslēdz vienīgi starpvalstu tiesisko regulējumu. Tādēļ iepriekš minētajās, kā arī citās jomās, uz ko šī Regula neattiecas, piemēro dalībvalstu tiesību aktu noteikumus, kas attiecas uz kooperatīviem.

Atšķirībā no Eiropas kompānijas, SCE var izveidot gan privātpersonas, gan juridiskās personas. Saskaņā ar Regulas 2. pantu SCE var dibināt šādi:

1) piecas vai vairāk fiziskas personas, kas ir pastāvīgi iedzīvotāji vismaz divās dalībvalstīs;

2) piecas vai vairāk fiziskas personas un sabiedrības vai uzņēmumi un citas juridiskas personas, kuras ir publisko vai privāto tiesību subjekti, kuras ir dibinātas saskaņā ar dalībvalsts tiesību aktiem, kuras ir pastāvīgi iedzīvotāji vismaz divās atšķirīgās dalībvalstīs, vai kuras reglamentē vismaz divu atšķirīgu dalībvalstu tiesību akti;

3) sabiedrības un uzņēmumi un citas juridiskas personas, kuras ir publisko vai privāto tiesību subjekti, kuras ir dibinātas saskaņā ar dalībvalsts tiesību aktiem, kuras reglamentē vismaz divu atšķirīgu dalībvalstu tiesību akti;

4) apvienojoties kooperatīviem, kuri ir izveidoti saskaņā ar kādas dalībvalsts tiesību aktiem un, kuru juridiskās adreses un galvenie biroji ir ES, ar noteikumu, ka vismaz divus no tiem reglamentē atšķirīgu dalībvalstu tiesību akti;

5) pārveidojot kooperatīvu, kas izveidots saskaņā ar kādas dalībvalsts tiesību aktiem un, kura juridiskā adrese un galvenais birojs ir ES, ja vismaz divus gadus tam ir bijusi iestāde vai meitasuzņēmums, kuru reglamentē citas dalībvalsts tiesību akti [4, 1-24].

Dibināšanas procedūra, kas ietver apvienošanu, ir viena no izplatītākajām iespējām dibināt SCE. Regula paredz divas tādas SCE dibināšanas procedūras. Pirmkārt, apvienošanās, kas ietver pārņemšanu. Šajā gadījumā visi pievienojamo kooperatīvu aktīvi un pasīvi tiek nodoti ieguvējai juridiskajai personai, un visu pievienojamo kooperatīvu dalībnieki kļūst par ieguvējas juridiskās personas dalībniekiem. Pievienojamie kooperatīvi beidz pastāvēt,

bet ieguvējs kooperatīvs kļūst par SCE pēc apvienošanās. Otrkārt, apvienošanās, kas ietver jaunas juridiskās personas dibināšanu. Šajā gadījumā jaunā juridiskā persona kļūst par SCE, bet kooperatīvi, kas apvienojas, beidz pastāvēt. Visi attiecīgo kooperatīvu aktīvi un pasīvi tiek nodoti SCE, kooperatīvu dalībnieki kļūst par SCE dalībniekiem [4, 1-24]. Kopumā SCE dibināšanas procedūra apvienojoties ir līdzīga procedūrai attiecībā uz Eiropas kompānijas dibināšanu apvienojoties.

Regulas īpatnība ir saistīta ar to, ka gadījumā, ja SCE juridiskās adreses dalībvalsts tiesību akti to atļauj, statūtos var paredzēt, ka personas, kuras neparedz izmantot vai ražot SCE preces un izmantot vai sniegt SCE pakalpojumus, var tikt uzņemtas kā ieguldītāji. Ieguldītājiem ir jāsekmē kooperatīva mantiskas bāzes stiprināšana. Turklāt ir svarīgi, lai ieguldītājiem nebūtu pārsvara citu kooperatīva dalībnieku starpā. Lai to panāktu, Regulā ir noteikts, ka dalībnieku, kas ir ieguldītāji, balsstiesības kopā nevar būt vairāk par 25% no visām balsstiesībām [4, 1-24].

Regulas uzdevums ir saistīts ar divu svarīgu aspektu regulējumu, t.i., kooperatīvu principiem un ekonomisko efektivitāti. Tādēļ ir paredzēta tāda kooperatīvu pārvaldes sistēma, kura ir līdzīga citu saimniecisko sabiedrību pārvaldes sistēmām.

SCE institucionālo struktūru veido pilnsapulce un atkarībā no statūtos pieņemtās shēmas – uzraudzības institūcija un vadības institūcija, ja ir noteikta divlīmeņu sistēma, vai pārvaldes institūcija – viena līmeņa sistēmas ietvaros.

Kooperatīvos ar divlīmeņu sistēmu vadības institūcija atbild par SCE pārvaldīšanu un pārstāv to darījumos ar trešajām personām un tiesas procesos. Vadības institūcijas locekli vai locekļus amatā ieceļ un no amata atbrīvo uzraudzības institūcija. Turklāt persona nedrīkst vienlaikus būt gan SCE vadības, gan tās uzraudzības institūcijas sastāvā. Savukārt uzraudzības institūcija pārrauga vadības institūcijas veiktos pienākumus. Tā nevar pati īstenot SCE vadīšanas pilnvaras un pārstāvēt SCE darījumos ar trešajām personām. Uzraudzības institūcijas locekļus amatā ieceļ un no amata atceļ pilnsapulce, izņemot pirmo reizi, kad uzraudzības institūcijas locekļus amatā var iecelt ar statūtiem. SCE statūtos paredz gan vadības institūcijas locekļu, gan uzraudzības institūcijas locekļu skaitu vai tā noteikšanas noteikumus.

Kooperatīvos, kas izvēlas viena līmeņa sistēmu, pārvaldes institūcija pārvalda SCE un

pārstāv to darījumos ar trešajām personām. Pārvaldes institūcijas locekļu skaitu vai tā noteikšanas noteikumus paredz SCE statūtos. Tomēr dalībvalsts var noteikt minimālo un maksimālo locekļu skaitu. Pārvaldes institūcijas locekļus ieceļ pilnsapulcē. Regulā tomēr arī ir paredzēts, ka pirmajā reizē pārvaldes institūcijas locekļus var iecelt ar statūtiem.

SCE institūciju locekļus ieceļ uz statūtos paredzētu laika posmu, kas nepārsniedz sešus gadus. Turklāt locekļus var vienreiz vai vairākkārt iecelt atkārtoti. Visiem institūciju locekļiem ir pienākums arī pēc savu pilnvaru laika beigām neizpaust nekādu viņu rīcībā esošu informāciju par SCE, kuras atklāšana varētu kaitēt kooperatīva vai tā dalībnieku interesēm. Par zaudējumiem vai kaitējumu, kas SCE radies tādēļ, ka locekļi izdarījuši pārkāpumu saistībā ar saviem pienākumiem, viņi ir atbildīgi saskaņā ar noteikumiem, kas ir piemērojami kooperatīviem dalībvalstī, kurā ir SCE juridiskā adrese [4, 1-24].

SCE juridiskai adresei ir jāatrodas ES, tajā pašā dalībvalstī, kurā atrodas tās galvenais birojs. Līdzīgi kā Eiropas kompānijai, dalībvalstīm ir iespēja papildu uzlikt par pienākumu, lai tās teritorijā reģistrēto SCE galvenā biroja adrese un juridiskā adrese būtu vienādas. Kooperatīva juridisko adresi var pārcelt no vienas ES dalībvalsts uz adresi citā dalībvalstī bez attiecīga kooperatīva likvidācijas vai jaunas juridiskas personas izveidošanas.

Regulā detalizēti noteikta juridiskās adreses maiņas tiesiskā regulēšana, ir garantētas kreditoru, valdības iestāžu un citu ar SCE saistītu personu intereses un likumiskās tiesības.

Pastāv ierobežojums, ka SCE nedrīkst pārcelt savu juridisko adresi likvidācijas, maksātnespējas vai maksājumu pārtraukšanas procesu gadījumos.

Ir nepieciešams pievērst uzmanību tam, ka Regulā noteiktā prasība par galvenā biroja adreses un juridiskās adreses sakrītību ievērojami ierobežo SCE mobilitāti. Tas ir saistīts ar to, ka vairs nav iespējams pārvietot galveno biroju bez juridiskās adreses pārceļšanas. Gadījumā, ja SCE juridiskā adrese neatrodas tajā pašā dalībvalstī, kur atrodas galvenais birojs, tad SCE juridiskās adreses dalībvalsts veic attiecīgus pasākumus, lai uzliktu pienākumu SCE noteiktā laika posmā atkārtoti izveidot galveno biroju tās juridiskās adreses dalībvalstī, vai pārceļot juridisko adresi dalībvalstī, kur atrodas galvenais birojs. Pretēji SCE juridiskās adreses dalībvalsts veic nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu SCE likvidāciju [4, 1-24].

Jautājums par darbinieku iesaistīšanu SCE vadībā bija grūts tādēļ, ka pastāv ievērojamas atšķirības dažādu Eiropas valstu tiesību aktos un praksē attiecībā uz veidu, kādā darbinieku pārstāvji ir iesaistīti lēmumu pieņemšanā kooperatīvos.

Direktīva Nr. 2003/72/EK paredz darbinieku iesaistīšanu SCE vadībā ar mērķi garantēt darbiniekiem vismaz to pašu līdzdalības līmeni SCE, kāds bija pirms kooperatīvu apvienošanas SCE. Ir vērts atzīmēt, ka Direktīva Nr. 2003/72/EK ir balstīta uz vairākiem principiem, kas tika ieviesti ar Direktīvu Nr. 2001/86/EK, kura paredz darbinieku obligātu iesaistīšanu Eiropas kompānijas dibināšanā un darbībā. Tomēr Direktīva, kas ir veltīta SCE, satur arī dažādus jaunievedumus, kas ir raksturīgas tieši kooperatīviem. Sakarā ar to, ka darbinieku iesaistīšanai nav lietderīgi noteikt tikai vienu SCE piemērojamu Eiropas modeli, Direktīva pamatojas uz tā, ka konkrēto modeli darbinieku piedalīšanās pārvaldē ir jāizstrādā pārrunu gaitā starp īpašu sarunu grupu un dalībnieču juridisko personu kompetentām struktūrām.

Pašreizējie Regulas noteikumi deva SCE zināmas priekšrocības un trūkumus, kā arī noteica virzienus turpmākai tiesību aktu uzlabošanai šajā jomā, lai veicinātu Eiropas kooperatīvu izveidi un darbību.

Pamatojoties uz LIBERTAS - Europäisches Institut GmbH datiem, reģistrēto SCE skaits ir ļoti mazs, īpaši salīdzinot ar kopējo kooperatīvu skaitu ES dalībvalstīs. Šajā ziņā ir vērts atspoguļot dažus svarīgus iemeslus.

Pirmkārt, SCE ir juridiskā persona, kurai ir raksturīgas vairākas "starppalstu" īpašības. To var izskaidrot gan ar dalībvalstu nacionālo tiesību būtisko nozīmi šo personu darbības regulēšanā, gan ar vienoto noteikumu trūkumu, kas regulētu visus šīs juridiskās personas darbības aspektus. Līdz ar to, tieši SCE formēšanas tiesiskā nenoteiktība, kas galvenokārt saistīta ar šādu kooperatīvu vienveidības trūkumu, ir viens no svarīgiem šķēršļiem, formējot SCE.

Otrkārt, nepietiekama informētība par SCE uzņēmēju vidū arī ir nopietna problēma, izplatot šo juridiskās personas formu ES dalībvalstīs. Kā negatīvus faktorus, kas ierobežo SCE formēšanu, varētu arī minēt ievērojamas izmaksas SCE aktivitāšu uzsākšanai un izveidoto procedūru sarežģītību.

Treškārt, prasība par SCE minimālo parakstīto kapitālu, kas noteikts 30.000 EUR apmērā, ir šķērslis šīs formas izplatīšanai, jo tas

ierobežo fizisko personu iespējas, kas vēlas formēt mazas SCE.

Ceturtkārt, SCE juridiskās adreses vai galvenā biroja adreses pārcelšana ir dārgs un darbietilpīgs process. Līdz ar to, pārcelšanu nevar viennozīmīgi noteikt kā SCE priekšrocību.

Piektkārt, reglamentējot SCE darbību, pastāv vairāki ierobežojumi, kas ietekmē kooperatīvu darbības realizāciju. Tostarp ir jānorāda:

- SCE nevar attiecināt tās darbību labumu uz trešajām personām vai atļaut tām piedalīties tās uzņēmējdarbībā, ja tās statūti neparedz citādi;
- SCE nevar parakstīt pati savas akcijas;
- dalībvalsts tiesību aktos var paredzēt, ka kooperatīvs, kura darbību reglamentē minētās dalībvalsts tiesību akti, nedrīkst piedalīties SCE dibināšanā, kas ietver apvienošanu, ja kāda minētās dalībvalsts kompetentā iestāde iebilst pret to;
- dalībvalsts tiesību aktos var paredzēt, ka attiecībā uz šajā dalībvalstī reģistrētām SCE juridiskās adreses pārcelšana, kuras rezultāts būtu piemērojamo tiesību maiņa, nestājas spēkā, ja kāda no dalībvalsts kompetentajām iestādēm iebilst pret to, pamatojoties uz sabiedrības interesēm;
- ja SCE pārrauga valsts finanšu uzraudzības pārvalde saskaņā ar ES direktīvām, tad tiesības iebilst pret juridiskās adreses maiņu ir arī šai iestādei [4, 1-24].

Neskatoties uz zināmu trūkumu un ierobežojumu esamību, SCE kā juridiska persona nodrošina vairākas priekšrocības. Papildu iespējai pārcelt SCE juridisko adresi no vienas ES dalībvalsts uz adresi citā dalībvalstī bez attiecīgā kooperatīva likvidācijas vai jaunas juridiskas personas izveidošanas, ir jānorāda sekojošas priekšrocības:

1) "Eiropas tēls" tiek uzskatīts par vienu no svarīgākajām SCE priekšrocībām. Šis faktors ir īpaši pievilcīgs kooperatīviem, kas cenšas uzsvērt savu Eiropas identitāti vai ir vērsti uz jaunu tirgu iekļūšanu citās ES dalībvalstīs;

2) SCE kapitāla summas izmaiņas neprasa grozījumus statūtos vai izziņošanu, kas atvieglo kooperatīva finansiālo darbību un samazina administratīvo slogu. Tā, kapitālu var palielināt, dalībniekiem secīgi veicot parakstīšanu vai uzņemot jaunus dalībniekus, un to var samazināt, ievērojot prasības par minimālo kapitāla lielumu un ikgadējo pārskatu sagatavošanu;

3) iespēja vienkāršot SCE organizatorisko struktūru, tādējādi palielinot kooperatīva rentabilitātes līmeni.

Ja Latvijas Republikā būtu reģistrētas SCE, tad tiem piemītu tādas pašas priekšrocības un trūkumi kā citiem SCE. Tomēr, saskaņā ar LR Uzņēmumu reģistra datiem, Latvijā SCE nav reģistrētas [8]. Neskatoties uz to, SCE darbību ar juridisko adresi Latvijas Republikā reglamentē Eiropas kooperatīvo sabiedrību likums [9], kurš stājās spēkā 2006.gada 23.novembrī.

Likuma mērķis ir reglamentēt SCE dibināšanas kārtību un darbības noteikumus, ja SCE paredzēts reģistrēt Latvijā vai arī Latvijā reģistrēta kooperatīvā sabiedrība, komercsabiedrība vai Latvijā pastāvīgi dzīvojoša fiziskā persona tieši piedalās SCE dibināšanā [9].

Likums nosaka, ka SCE tiek piemēroti normatīvie akti, kas attiecas uz kooperatīvo sabiedrību dibināšanu un darbību un akciju sabiedrību apvienošanu un pārveidošanu, kā arī Uzņēmumu reģistra žurnāla vadīšana, ciktāl Regulā par Eiropas kooperatīvās sabiedrības (SCE) statūtiem un šajā likumā nav noteikts citādi [9].

Svarīgi ir pievērst uzmanību Likuma diviem noteikumiem, kas ir saistīti ar valsts iestāžu iespēju izmantot noteiktus ierobežojumus attiecībā uz SCE.

Saskaņā ar Regulas 21. pantu pret Latvijā reģistrētas kooperatīvās sabiedrības piedalīšanos SCE dibināšanā atbilstoši kompetencei var iebilst Finanšu un kapitāla tirgus komisija, Valsts ieņēmumu dienests un Ekonomikas ministrija. Šo valsts pārvaldes iestāžu lēmumu var pārsūdzēt tiesā administratīvo procesu regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Likuma 10. pantā ir noteikta valsts pārvaldes iestāžu kompetence gadījumā, kad SCE juridisko adresi pārceļ no Latvijas uz citu dalībvalsti. Saskaņā ar Regulas 7.panta 14.punktu juridiskās adreses pārceļšana no Latvijas uz citu dalībvalsti nestājas spēkā, ja atbilstoši kompetencei pret to iebilst Finanšu un kapitāla tirgus komisija, Valsts ieņēmumu dienests vai Ekonomikas ministrija. Šajā gadījumā šo iestāžu lēmumu arī var pārsūdzēt tiesā administratīvo procesu regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā [9].

Acīmredzami, ka tādējādi valsts nodrošina savu interešu aizsardzību, it īpaši nodokļu politikas īstenošanā. Līdz ar lielu kooperatīvu pārceļšanu uz citām valstīm, Latvijas budžetam tiktu veidoti zaudējumi ar atbilstošām sekām. Latvijai tas ir aktuāls jautājums, ņemot vērā nodokļu ieņēmumu īpatsvaru valsts budžeta ieņēmumos.

Likums nosaka arī prasības SCE dibināšanai un reģistrācijai, SCE juridiskās adreses pārceļšanai

uz citu dalībvalsti, SCE pārvaldes sistēmas izveidošanai u.c.

Darbinieku iesaistīšanu Eiropas kooperatīvās sabiedrības lēmumu pieņemšanā regulē likums "Par darbinieku iesaistīšanu lēmumu pieņemšanā Eiropas komercsabiedrībā, Eiropas kooperatīvajā sabiedrībā un kapitālsabiedrību pārrobežu apvienošanas gadījumā" [10].

Ņemot vērā vienu no galvenajiem kooperatīvu veidošanas mērķiem, kas ir kalpot tā dalībniekiem, kā arī to, ka tie ir ciešāk piesaistīti noteiktai teritorijai, lielākā daļa kooperatīvu darbojas savas valstis robežos turklāt dodot priekšroku kooperatīva nacionālajai juridiskai formai. Galvenokārt, tas ir saistīts ar salīdzinoši labāku informētību par valsts tiesību aktiem. Jāatzīmē, ka šī tendence ir raksturīga ne tikai Latvijai, bet arī citām ES dalībvalstīm, kurās kooperatīvā kustība ir visattīstītākā, piemēram, Francijā, Vācijā un Spānijā.

Pašreizējā SCE darbības posmā kļūst acīmredzams, ka, lai attīstītu un turpinātu šo starpvalstu juridiskās personas organizatoriski-juridisko formu pielietošanu, ir nepieciešams palielināt to pievilcību. Starpvalstu juridisko personu, tai skaitā SCE, izmantošanas attīstība, šajā posmā, nav attaisnojusi pilnā mērā saistītās cerības, un to tālākā attīstība nav efektīva bez izmaiņām esošā likumdošanā.

Lai novērstu esošās nepilnības un palielinātu esošo starpvalstu juridisko personu pievilcību, tika ierosināts priekšlikums izdarīt grozījumus Regulās. Izmaiņu prioritāte ir šo Regulu vienkāršošana. Otrais plānoto izmaiņu mērķis ir ierobežot nacionālo tiesību aktu ietekmi uz starpvalstu juridisko personu, tai skaitā SCE, darbību. Regulas par SCE statūtiem vienkāršošanai bija paredzēti vairāk nekā 30 panti. Komisija sagatavoja apspriešanu ar ieinteresētajām personām par to, kā vienkāršot SCE regulu, tā rezultātā tika sagatavoti atzinumi un komentāri [11]. Tomēr 2012. gada beigās Komisija paziņoja par to, tuvākajā laikā neplāno to pārskatīt. Tā vietā Komisija pievērsa uzmanību uzņēmumu un to juridisko konsultantu informētības uzlabošanai par SCE statūtiem, lai rosinātu viņus biežāk izvēlēties šīs juridiskās formas [12].

Starp svarīgākajiem faktoriem, kas varētu noteikt starpvalstu juridisko personu, tajā skaitā SCE, turpmāko attīstību, ir vērts izdalīt dibināšanas izmaksu samazināšanu, administratīvā sloga samazināšanu, informētības līmeņa palielināšanu par SCE sabiedrībā un uzņēmēju vidē.

Pētījuma galvenie rezultāti, secinājumi

Apkopojot iepriekš minēto par SCE, ir svarīgi atzīmēt sekojošus secinājumus.

1. SCE ir kopīgas īpašības ar citām starpvalstu juridiskām personām. Pirmkārt, Regula par SCE statūtiem ir tiešās darbības likumdošanas akts un piešķir tiesībspēju, kas šādā veidā tiek radīta no Eiropas, nevis no iekšzemes tiesībām. Otrkārt, starpvalstu dalībnieku sastāvs, kas ir noteikts Regulā, nosaka, ka šo personu dalībniekiem ir pienākums daļēji vai pilnībā piederēt pie divu vai vairāk dažādu ES dalībvalstu nacionālās likumdošanas. Treškārt, iespēja mainīt kooperatīva atrašanas vietu ES dalībvalstu robežās bez nepieciešamības ierosināt likvidācijas procesu sākotnējās atrašanās vietas valstī.

2. SCE ir raksturīgas vairāk "starpvalstu" īpašības. To var izskaidrot ar dalībvalstu nacionālo tiesību būtisko nozīmi SCE darbības regulēšanā, kā arī ar vienoto noteikumu trūkumu, kas regulētu visus šo juridisko personu darbības aspektus.

3. SCE piemīt virkne priekšrocību un trūkumu. Starp svarīgākajām priekšrocībām, kurus nodrošina SCE ir vērts minēt kooperatīva "Eiropas tēlu", vienkāršotas prasības kapitāla summas izmaiņai un iespēju vienkāršot organizatorisko struktūru. Papildu iespējai pārcelt SCE juridisko adresi no vienas ES dalībvalsts uz adresi citā dalībvalstī, minētās priekšrocības dod kooperatīviem iespēju uzsvērt savu Eiropas identitāti, atvieglot tās finansiālo darbību un samazināt administratīvo slogu.

4. Salīdzinot priekšrocības, ko sniedz SCE ar tās trūkumiem un ierobežojumiem, ir jāatzīst, ka šajā posmā trūkumi ir nozīmīgāki

uzņēmēju vidū. Par to liecina arī reģistrēto SCE skaits. Neapšaubāmi, nozīmīgākie trūkumi ir nepietiekama informētība par SCE uzņēmēju vidū, ievērojamas izmaksas SCE aktivitāšu uzsākšanai, izveidoto procedūru sarežģītība. Prasība par SCE minimālo parakstīto kapitālu arī ir šķērslis šīs formas izplatīšanai. Turklāt SCE juridiskās adreses pārcelšanu nevar noteikt tikai kā priekšrocību, jo pārcelšana ir dārgs un darbietilpīgs process. Negatīvu ietekmi veido atšķirības kooperatīvu ieņēmumu un rīcībā esošās peļņas aplikšanā ar nodokli dažādās dalībvalstīs.

5. Reģistrēto SCE skaits ir ļoti neliels, tajā pašā laikā kooperatīvi ir izplatīta forma darbības veicināšanai ES dalībvalstīs. Tas ļauj secināt, ka SCE nav populāri ne tikai tām piemītošo trūkumu un ierobežojumu dēļ, bet, galvenokārt, tāpēc, ka kooperatīvi ir piesaistīti savai valstij, un uzņēmēji izvēlas labāk pazīstamu kooperatīva juridisko formu, ko paredz konkrētas ES dalībvalsts nacionālie normatīvie akti. Papildu ir jāatzīmē, ka atšķirībā no Eiropas kompānijas, Eiropas valstu normas, kas reglamentē kooperatīvu darbību, nebija harmonizētas. Tieši tāpēc eksistē vairākas atšķirības dažādu dalībvalsts kooperatīvu tiesiskajā regulējumā.

6. Mūsdienu apstākļos ir jāievēro ārējo faktoru ietekme. Eiropas ekonomika nav tik stipra kā pirms krīzes, turklāt pati Eiropa ir skeptiski noskaņota par vienotas Eiropas nākotni. Līdz ar to ir pamats uzskatīt, ka šī SCE attīstības tendence paliks nemainīga.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Cremers J., Stollt M., Vitols S. A decade of experience with the European Company. Brussels: European Trade Union Institute, 2013.
2. Cooperatives. European Commission official website. [Interneta avots]. https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/cooperatives_en. Pārbaudīts 12.09.2017.
3. Resolutions on cooperatives in the European Community on 13 April 1983. Official Journal of the European Communities. No C 128, 16.05.1983.
4. Council Regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE). Official Journal of the European Union. No L 207, 18.08.2003.
5. Council Directive 2003/72/EC of 22 July 2003 supplementing the Statute for a European Cooperative Society with regard to the involvement of employees. Official Journal of the European Union. No L 207, 18.08.2003.
6. List of European Cooperatives (SCE). [Interneta avots]. <http://www.libertas-institut.com/wp-content/uploads/2017/07/sce-list.pdf>. Pieejams: 12.09.2017.
7. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. The application of Council Regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE). /* COM/2012/072 final */. [Interneta avots]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0072>. Pieejams: 12.09.2017.
8. Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros reģistrēto subjektu reģistrēšanas dinamika sadalījumā pa tiesiskajām formām. [Interneta avots]. <http://ur.gov.lv/?a=1089>. Pārbaudīts 12.09.2017.
9. Eiropas kooperatīvo sabiedrību likums. LR likums. 2010.gada 26.oktobris, spēkā no 23.11.2006., Latvijas Vēstnesis Nr. 180 (3548), ar grozījumiem no 16.03.2017.
10. Par darbinieku iesaistišanu lēmumu pieņemšanā Eiropas komercsabiedrībā, Eiropas kooperatīvajā sabiedrībā un kapitālsabiedrību pārrobežu apvienošanas gadījumā. LR likums. 2010.gada 21.janvāris, spēkā no 24.02.2010., Latvijas Vēstnesis Nr. 23 (4215).
11. Commission staff working document. Synthesis of the comments on the consultation on the need to modify the European Cooperative Society (SCE) Regulation. [Interneta avots]. http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=5876. Pārbaudīts 12.09.2017.
12. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. Action Plan: European company law and corporate governance - a modern legal framework for more engaged shareholders and sustainable companies. [Interneta avots]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52012DC0740>. Pieejams: 12.09.2017

References

1. Cremers J., Stollt M., Vitols S. A decade of experience with the European Company. Brussels: European Trade Union Institute, 2013.
2. Cooperatives. European Commission official website. [Internet resource]. https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/cooperatives_en. Retrieved 12.09.2017.
3. Resolutions on cooperatives in the European Community on 13 April 1983. Official Journal of the European Communities. No C 128, 16.05.1983.
4. Council Regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE). Official Journal of the European Union. No L 207, 18.08.2003.
5. Council Directive 2003/72/EC of 22 July 2003 supplementing the Statute for a European Cooperative Society with regard to the involvement of employees. Official Journal of the European Union. No L 207, 18.08.2003.
6. List of European Cooperatives (SCE). [Internet resource]. <http://www.libertas-institut.com/wp-content/uploads/2017/07/sce-list.pdf>. Retrieved 12.09.2017.

7. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. The application of Council Regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE). /* COM/2012/072 final */. [Internet resource]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0072>. Retrieved 12.09.2017.
8. The registartion dynamics of the registered entities entered in the Enterprise Register annually distributed across the legal forms. [Internet resource]. <http://ur.gov.lv/?a=1089>. Retrieved 12.09.2017.
9. The European co-operative Societies Law. LR Law. 2010, 26 October, in force from 23.11.2006., Latvijas Vēstnesis Nr. 180 (3548), with amendments from 16.03.2017.
10. On involvement of employees in decision making in European commercial community in case of cross-border merge of European Cooperative Society and capital enterprise. LR Law. 2010, 21 January, in force from 24.02.2010., Latvijas Vēstnesis Nr. 23 (4215).
11. Commission staff working document. Synthesis of the comments on the consultation on the need to modify the European Cooperative Society (SCE) Regulation. [Internet resource]. http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=5876. Retrieved 12.09.2017.
12. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. Action Plan: European company law and corporate governance - a modern legal framework for more engaged shareholders and sustainable companies. [Internet resource]. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52012DC0740>. Retrieved 12.09.2017.